

მეცხოველეობა და საკვებნარჩობა

Livestock and feed production

საქართველოში სანაშენე მეკვერცხული მეფრინველეობის განვითარების პერსპექტივები

თენგიზ ფირცხალაიშვილი-სოფლის მეურნეობის აკადემიური დოქტორი,
კობა ნაცვალაძე-სოფლის მეურნეობის აკადემიური დოქტორი,
თამაზ წიქარიშვილი

საკვანძო სიტყვები: კროსი, საინკუბაციო კვერცხი, სანაშენე რეპროდუქტორი, მშობელთა ფორმები.

რეზიუმე

მეკვერცხული მეფრინველეობაში სანაშენე პროდუქციის 27 წლიანი წვევების შემდეგ შპს “საბუღარას” ბაზაზე დაფუძნებულმა მეორე რიგის სანაშენე რეპროდუქტორმა 2018 წლის თებერვლიდან დაიწყო გერმანული მაღალპროდუქტიული კროსის “ლომან ლსლ კლასიკის” საინკუბაციო კვერცხის წარმოება. სანაშენე გუნდი 20 კვირის ასაკში დაკომპლექტდა დედისეული ფორმის 16047 ფრთა კვერცხმდებლით და მამისეული-1698 ფრთა მამლით. 60 კვირაში წარმოებული და ინკუბირებული იქნა 1236 899 ცალი საინკუბაციო კვერცხი. საინკუბაციო კვერცხის მასამ საშუალოდ შეადგინა 60,7 გ. მიღებულია 1 126 925 ფრთა კონდიციური წიწილა. გამოჩეკის პროცენტმა შეადგინა 91,11 %.

შესავალი:

მეკვერცხულ მეფრინველეობას საქართველოში ტრადიციული საფუძვლები გააჩნდა. მე-20 საუკუნის 60-იან წლებში (1967 წ.) საქართველოში შეიქმნა საკავშირო დაქვემდებარების მე-კვერცხული მიმართულების “ამიერკავკასიის მეფრინველეობის ზონალური საცდელი სადგური” თავისი ექსპერიმენტული მეურნეობით, რომლის ამოცანას წარმოადგენდა თანამედროვე მაღალ-პროდუქტიული მეკვერცხული კროსების მოშენება და სამხრეთ კავკასიის ქვეყნების მომარაგება სანაშენე მასალით. ამ მიზნით, საქართველოში დამატებით ჩამოყალიბდა მეკვერცხული მიმართულების სანაშენე რეპროდუქტორების ქსელი: სამომშენებლოს ფუნქციას ასრულებდა საცდელი სადგურის ექსპერიმენტალური მეურნეობა, რომელსაც სამ და ოთხხაზიან კროსებთან მუშაობის საჭირო სიმძლავრეები და რესურსები გააჩნდა; პირველი რიგის სანაშენე რეპროდუქტორის-სამგორის, დედოფლისწყაროს, სენაკის და თელავის; მეორე რიგის სანაშენე რეპროდუქტორის-ბოლნისის და სახელმწიფო მეფრინველეობის ფაბრიკების სანაშენე განყოფილებები. შედეგად დასახული ამოცანები ძირითადად ხორციელდებოდა.

საბჭოთა კავშირის დაშლამ, ქვეყნებს შორის ურთიერთობის მოშლამ და საქართველოში განვითარებული ცნობილი მოვლენების შედეგად პრაქტიკულად შეწყვიტა მუშაობა სანაშენე რეპროდუქტორებმა და მეფრინველეობის საწარმოებმა. 1992 წლიდან დაიწყო და 2001 წლამდე გაგრძელდა სახელმწიფოს მიერ მეფრინველეობის საწარმოთა განსახელმწიფოების სამი ეტაპი (3). შედეგებიდან გამომდინარე მეფრინველეობის საწარმოთა პრივატიზაციის პროცესი წარმართა არამიზნობრივად, დარგისა და სახელმწიფოს ინტერესების საზიანოდ.

საქართველოს მოსახლეობის სასურსათო კვერცხზე ფიზიოლოგიური მოთხოვნილების დაკმაყოფილების მიზნით ყოველწლიურად წარმოებული უნდა იქნას 888 მილიონი ცალი კვერცხი. სტატისტიკური სამსახურის მონაცემებით, 2018 წელს ქვეყანაში წარმოებულია 612,6 მილიონი ცალი სასურსათო კვერცხი (მოთხოვნილების 69 %). როგორც ვხედავთ ადგილი აქვს მნიშვნელოვან დეფიციტს, რომლის აღმოფხვრაში დიდი როლი უნდა შეასრულოს სამრეწველო და საკარმიდამო ფერმერული მეურნეობების განვითარებამ. კვერცხის წარმოების ზრდის მიზნით მნიშვნელოვანია აადგილობრივ პირობებს შეგუებული ქათმის თანამედროვე მაღალპროდუქტიული კროსების შერჩევა და ადგილობრივი პოპულაციების მოშენება.

კვლევის ობიექტი: საქართველოში 2000 წლიდან სტაბილიზაციისკენ გადადგმულმა ნაბიჯებმა დადებითი გავლენა მოახდინა მეფრინველეობის დარგის განვითარებაზე. ადგილობრივმა ბიზნესმენებმა ფიზიკურად გადარჩენილი, ყოფილი მეფრინველეობის საწარმოების ბაზაზე დაიწყეს კვერცხმდებელი ქათმის კროსების შემოყვანა და სასურსათო კვერცხის წარმოება.

ფერმერებს პირველ ეტაპზე უსისტემოდ შემოჰყავდათ სხვადასხვა მეკვერცხული კროსის ჰიბრიდები, ისეთები, როგორიცაა “ლეგჰორნი”, “ჰაი ლაინი”, “ლომან ლსლ კლასიკი”, “ჰაისექს ბრაუნი”, “ლომან ბრაუნი”, “იაფა”, “იზა” და სხვა. ასეთ ვითარებაში საჭირო გახდა შემოყვანილი კროსების პროდუქტიულობის შესწავლა საუკეთესოს გამოვლენის მიზნით.

მეფრინველეობის საცდელი სადგურის და სოფლის მეურნეობის სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის თანამშრომლების მიერ სხვადასხვა მეფრინველეობის ფაბრიკაში, სამეურნეო პირობებში ადგილზე შესწავლილი იქნა შემოყვანილი კროსების პროდუქტიულობა. შედეგად გამოვლენილი და რეკომენდებული იქნა ფერმერებისათვის შედარებით მაღალპროდუქტიული გერმანული კროსი “ლომან ლსლ კლასიკი” სასურსათო თეთრი კვერცხის წარმოებისათვის, ხოლო ფერადი კვერცხის წარმოებისთვის-“ლომან ბრაუნი” (1, 2, 4).

დღეისათვის ქვეყანაში სასურსათო კვერცხს აწარმოებს ოცამდე მეკვერცხული ფერმერული მეურნეობა, სადაც კვერცხმდებლის სულადობა სავარაუდოდ 2 მილიონ ფრთას შეადგენს. ყველა მოქმედი მეკვერცხული მიმართულების საწარმო უკანასკნელ წლებში სანაშენე მასალით (ერთდღიანი წიწილა და 100- 120 დღის სარემონტო ვარია) მარაგდებოდა საზღვარგარეთიდან, რისთვისაც ქვეყნიდან გაედინებოდა დიდი რაოდენობით ვალუტა.

მეკვერცხული კროსის “ლომან ლსლ კლასიკი”-ს გამოვლენილი მაღალი პროდუქტიულობა და შპს “საბუდარა”-ს სპეციალისტთა დიდი გამოცდილება სანაშენე საქმეში, გახდა საფუძველი გერმანულ ფირმა “ლომან”-თან საქმიანი ურთიერთობის დამყარებისთვის. შედეგად საქართველოში შპს “საბუდარა”-ს ბაზაზე 2017 წელს ჩამოყალიბდა მეკვერცხული მიმართულების მეორე რიგის სანაშენე რეპროდუქტორი, რომლის დანიშნულებაცაა საინკუბაციო კვერცხის წარმოება, ინკუბაცია და ერთდღიანი წიწილის რეალიზაცია მეკვერცხული მიმართულების ფერმერულ მეურნეობებზე. ეს საწარმო პიონერია საქართველოში ოჯახური ფერმერული მეურნეობებისათვის კომბინირებული მიმართულების ფრინველის ჯიშების შემოყვანაში, მათ გამრავლებასა და გავრცელებაში, აგრეთვე აწარმოებს ბროილერის საინკუბაციო კვერცხს და ერთდღიანი ბროილერით ამარაგებს საბროილერო ფერმერულ მეურნეობებს.

მიღებული შედეგები და მათი განხილვა

შპს “საბუდარა”, როგორც მეორე რიგის სანაშენე რეპროდუქტორში 2018 წლის თებერვალში 20 კვირის ასაკში დაკოპლექტდა სანაშენე გუნდი, დედისეული ფორმის 16047 კვერცხმდებლით და მამისეული ფორმის 1698 მამლით. 60 კვირის ასაკში წარმოებული და ინკუბირებული იქნა 1 136 899 ცალი საინკუბაციო კვერცხი. საინკუბაციო კვერცხის საშუალო მასამ შეადგინა 60,7 გ. მიღებულია 1 126 925 ფრთა კონდიციური წიწილა. გამოჩეკის პროცენტმა შეადგინა 91,11%. მიღებული სარემონტო მოზარდეულიდან (516 591 ერთდღიანი ვარია) საქართველოში რელიზებულია მხოლოდ 90 345 ფრთა (17%), რაც ძალზე დაბალი მაჩვენებელია და საჭიროებს მიზეზების შესწავლას. ექსპორტირებულია (სომხეთში) 226000 ფრთა (43,7%), რაც მნიშვნელოვანი მომენტი. ადგილზე დაისვა 200246 ფრთა წიწილა(38,8 %), რაც არ არის მიზანშეწონილი, რადგან მიღებული სარემონტო მოზარდეულის რეალიზაცია მეტი ეფექტის მომცემი იქნებოდა საწარმოსათვის. ეტყობა ჯერ კიდევ ადგილი აქვს ადგილობრივი ფერმერების გადამეტებულ ფრთხილ დამოკიდებულებას ახლად ჩამოყალიბებული ადგილობრივი წარმოების მიმართ.

ამრიგად, საჭიროა მუშაობა გაძლიერდეს მარკეტინგული საქმიანობის მიმართულებით, არადა ქვეყანაში ამჟამად მოქმედი მეკვერცხული მიმართულების საწარმოების სარემონტო მოზარდეულით დაკომპლექტების მიზნით საჭიროა ფუნქციონირებდეს მეორე რიგის სანაშენე რეპროდუქტორი 25 ათასი ფრთა სანაშენე გუნდით, სადაც საინკუბაციო კვერცხის წლიური წარმოება აიქნება 5 მილიონი ცალი. კვერცხის ეს რაოდენობა საკმარისია იქნება 2 მილიონი სამრეწველო გუნდის დასაკომპლექტებლად, სადაც წარმოებული იქნება 600 მილიონზე მეტი სასურსათო კვერცხი.

მოსახლეობის კვერცხზე მოთხოვნილების სრულად დაკმაყოფილებისათვის საჭიროა 3 მილიონამდე ქათმის მაღალპროდუქტიული კვერცხმდებელი, რისთვისაც საჭირო იქნება მეორე რიგის რეპროდუქტორის 37 ათას ფრთამდე გაზრდა (5).

საქართველოში კვერცხის წარმოების ზრდის მიზნით მნიშვნელოვანია ქათმის ადგილობრივი პოპულაციების მოშენება ოჯახურ, ფერმერულ მეურნეობებში. ამ მიმართულებით სოფლის მეურნეობის სამეცნიერო-კვლევით ცენტრში მიმდინარეობს ქათმის ადგილობრივი პოპულაციების (ჩალისფერი, მეგრული, შავი, ნაცარა და ყელტიტველა) ცალ-ცალკე ხალასად მოშენება, მკაცრი წუნდება და ტიპური სულადობის გადარჩევა.

მომავალი წლიდან, შესაძლებელი იქნება ერთდღიანი წიწილების გავრცელება დაინტერესებულ ფერმერებზე, შემდგომი მოშენებისათვის. აღნიშნულ ფერად ფრინველზე დიდი მოთხოვნილებაა მოსახლეობაში კვერცხისა და ხორცის პროდუქციის საგემოვნო თვისებების, ადგილობრივი პირობების შეგუებისა და დაავადებების მიმართ გამძლეობის გამო.

სანაშენე საწარმოების ქსელის აღდგენით:

-სასურსათო კვერცხის მწარმოებელ ფერმერულ მეურნეობებს შეეძლებათ ადგილზე შეიძინონ იაფი და მაღალხარისხოვანი სანაშენე მასალა;

-მნიშვნელოვნად შემცირდება იმპორტული პროდუქცია, შესაბამისად დაიკლებს ქვეყნიდან ვალუტის გადინება;

-დასაქმდება ადგილობრივი მუშახელი, რითაც გაუმჯობესდება მოსახლეობის სოციალურ-ეკონომიკური დონე;

-გაიზრდება ქვეყნის საბიუჯეტო შემოსავლები.

ახლო პერსპექტივაში მეორე რიგის სანაშენე რეპროდუქტორებისთვის საჭირო სანაშენე მასალის სიმცირის გამო, მეკვერცხული კროსის პირველი რიგის სანაშენე რეპროდუქტორის და მითუმეტეს სამომშენებლოს საქართველოში ფუნქციონირების აუცილებლობას ჩვენ ვერ ვხედავთ. მიზანშეწონილია განხორციელდეს კროსის მხოლოდ მშობელთა ფორმების სანაშენე მასალის იმპორტი და ადგილზე, მეორე რიგის რეპროდუქტორებში მოხდეს ფინალური ჰიბრიდის საინკუბაციო კვერცხის წარმოება და ერთდღიანი წიწილას რეალიზაცია მეკვერცხული მიმართულების ფერმერულ მეურნეობებზე.

დასკვნა: შპს “საბუდარას” და გერმანული ფირმა “ლომან“-თან საქმიანი ურთიერთობის დამყარებით საქართველოში შპს “საბუდარა“-ს ბაზაზე 2017 წელს ჩამოყალიბდა მეკვერცხული მიმართულების მეორე რიგის სანაშენე რეპროდუქტორი. რეპროდუქტორმა 2018 წლის თებერვლიდან დაიწყო გერმანული მაღალპროდუქტიული კროსის “ლომან ლსლ კლასიკის” საინკუბაციო კვერცხის წარმოება და ერთდღიანი წიწილას რეალიზაცია მეკვერცხული მიმართულების ფერმერულ მეურნეობებზე.

ლიტერატურა:

1. Т. Пирцхалаишвили, В. Цомая и др. - Испытание кросса „Hy-Line“ в фермерских хозяйствах Грузии. Материалы конференции. Ереван 2004. ст. 22;
2. თ. ფირცხალაიშვილი, ნ. გაბაშვილი-მეფრინველეობის საწარმოთა განსახელმწიფოების მიმდინარეობის შესახებ. საქართველოს სახელმწიფო ზოოვეტინსტიტუტის შრომათა კრებული. ტ. LXIV, თბილისი. 2004 წ. გვ. 81-85.
3. თ. ფირცხალაიშვილი, ვ. ქლიბაძე, ნაცვალაძე, რ. ბარკალაია. ქათმის მეკვერცხული კროსის „ლომან ლსლ კლასიკი“-ს გამოცდა შპს „თელეთი“-ს ფერმერულ მეურნეობაში. საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენცია „თანამედროვე მეცნიერება და ინოვაციური პრაქტიკა“ II ტომი. აწსუ „შრომათა კრებული / , ქუთაისი, 2018 წ. გვ. 80-83;
4. თ. ფირცხალაიშვილი - საქართველოს მეფრინველეობა გუშინ, დღეს, ხვალ. მეცნიერებისა და ინოვაციების ფესტივალი. საქ. სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიის სამეცნიერო კონფერენცია. თბილისი. 2018, გვ. 104-110.

Prospects of development of Georgian breeding of poultry-farming

Tengiz Pirtskhalaishvili-Academic doctor of Agriculture,
Koba Natsvaladze-Academic doctor of Agriculture,
Tamaz Tsikarishvili

Absract

The second step reproducer founded on the base Ltd. „Sabudara’’, since February 2018 after 27 years of breakdown, began to produce incubation egg, the German high quality cross „Loman LSL Classic’’.

With the purpose of the complete satisfaction of demand for the Georgian population on grocery egg (888 ml. Piece), farmers need to have 3 millionhigh-quality egg-layerpoultry and we need to increase the second-generation reproducer’s capacity to 37 thousand wings.

In the near perspectivewe do not see the need for reproduction of the firstbreeding reproduction of the cross and moreover the necessity of functioning this barrier in Georgia due to the lack of breeding material needed for second breeding reproduction.It is advisable to impose breeding of cross chicken only in parental forms and the implementation of the second reproductions on the place to produce the final hybrid incubation egg and supplying farmers witha one-day supply.